

ВІД ІДЕЙ В.А. РОМЕНЦЯ ДО КУЛЬТУРНОЇ ПЕРСОНОЛОГІЇ

Олена СТАРОВОЙТЕНКО

Copyright © 2012

У світі психологічних відкриттів В.А. Роменця велику творчу силу має **ідея герменевтики психічного**, що постала на основі аналізу творів філософії, психології, міфології і літератури, узятій в культурно-історичній транспективі. Історія психології, осмислена ним у форматі даного підходу, є *“культурна історія психології”*, що твориться текстами видатних мислителів, котрі у різних сферах культури присвятили себе пізнанню душі, психіки, психічного життя людини. У підсумку відкрився шлях до досягнення повноти історичного розуміння психіки за допомогою синтезу знань про неї, що відносяться до різних епох *культурогенезу*. Парадигмою, що виявляє культурно-історичну динаміку психологічного пізнання, стала в дослідженнях В.А. Роменця **категорія вчинку**. “Все, що існує і виникає у психіці, має вчинкову природу. Різноманітність психічних проявів лише свідчить про нескінченні можливості вчинку виступати в різних “іпостасях” – аж до цілісних виявів особистості – й одночасно бути... відчуттями, сприйняттями, пам’яттю, волею, мисленням, фантазією, почуттями, ідеалами, потребами, інтересами, обдарованістю, здібностями і характером, а також бути їх синтезом у “Я” і у самовираженні людини” [5, с. 396].

Названа категорія дозволила знайти і структурувати різночасні культурні уявлення про роль відмінних психічних явищ у складній детермінації індивідуальної поведінки в ситуаціях життєвих випробувань, суперечностей, самовизначення і піднесення людини. В контексті сучасної гуманітарної психології культурно-історична герменевтика психіки, що реалізовується й утілюється у вчинку, закономірно веде до постановки проблеми *реконструкції культуурогенезу ідей* про джерело, автора та про “еквівалент” вчинкової активності, або **індивідуальної особистості**.

Звертаючись до історико-психологічної спадщини Володимира Андрійовича, нами розробляється новий напрям вивчення особистості, названий **“культурною персонологією”** [6]. В основі його розвитку покладений *метод персонологічної інтеграції культурного досвіду*, що охоплює реконструкцію європейського культуурогенезу пізнання особистості і дослідження її перебігу життя в культурному контексті. Отож подамо коротке обґрунтування змісту, логіки і перспективи психологічного “пошуку особистості” в культурі; вкажемо на засадничі **фокуси досліджень** в культурній персонології.

Особистість як найважливіша іпостась людини одвіку постає у різних визначеннях. З одного боку, з нею пов’язуються таємниці буття і ества людини, її унікальність і внутрішня непроникність, загадки її перевтілень і переходів у подобу та образи “інших”, непізнаваність її справжнього Я і неможливість повного самовираження в істиності свого призначення; з другого – “особистість” убачається у внутрішній і зовнішній схожості людини з іншими людьми, в константності її спостережуваних якостей, типовості поведінки і дій, у здатності до різноманітних відносин із безліччю інших, у її значущостях, розподіленних з навколишніми, а також у її внесках і ролях у зовнішньому світі. Актуальним завданням наукового пізнання особистості є проблематизація, дослідження, аналіз і творчий синтез максимуму її прихованих і проявлених властивостей.

Психологічна наука досягла багато у вивченні природних передумов і тілесної організації особистості, її психічних і практичних функцій, свідомості і несвідомого, поведінки і діяльності, рис і здібностей, ставлень та аспектів “Я”, міжособистісних впливів і форм продуктивності. У сфері активного наукового

інтересу перебувають детермінація і самодетермінація, ідентичність і самоідентичність, способи розвитку і саморозвитку особистості. Проте конкретні дослідження її таїни часто бувають позбавлені інтегрального теоретичного контексту, завдяки якому особистісний феномен може постати у відносній повноті своїх зв'язків, характеристик і потенціалів. Це зменшує можливості інтерпретації результатів з позицій визначення їх місця в картині цілісної особистості та її життя.

Проблема інтеграції знання про особистість повинна розроблятися у розширеній сфері, окресленій межами дискурсивного, раціонального, узагальненого підходу до людини, характерного для класичної психології, філософії, гуманітарних і природничих наук. При цьому потрібен вихід за ці межі в обширний світ живих уявлень про “особистий”, “індивідуальний”, “самість”, “Я”, “людські типи”, що знайшли відображення у текстах та образах міфів, образотворчого мистецтва, літератури, поезії, драматургії. Частина цих уявлень у вигляді символів, метафор, художніх описів індивідуальності увійшли до змісту низки психологічних концепцій особистості, надавши їм живого, переконливого, захоплюючого характеру. Достатньо вказати на глибинно-аналітичні концепції З. Фрейда, К.Г. Юнга, Е. Фромма. Поєднання раціонального та інтуїтивного, понятійного і символічного, логічного та емоційного, теоретичного й практичного підходів до осмислення особистості, взятої у вимірах сутності – існування – здійснення – причетності – самовизначення, – становить **персонологічний поворот** у психології.

У досвіді вивчення особистості виділяються ідеї і категорії, що володіють високим потенціалом узагальнення, синтезу і конкретизації знань. Вони дозволяють зібрати, впорядкувати і подати у вигляді вагомих концептуальних систем результати багатьох досліджень, наявних у класичних і сучасних психологічних теоріях. І хоча останні почасти позиціонуються як відносно завершені й автономні, в сучасному просторі глобального тексту всі вони найчастіше співвідносяться і поєднуються між собою, що стає підставою для пошуку нових інтегральних форматів пізнання психології особистості. На наш погляд, одним із способів інтеграції знання про особистість є застосування “парадигм синтезу” в просторі персонології. До таких парадигм слушно віднести

категорії “культура”, “життя”, “Я”, “інші”, “індивідуальність”. Кожна з них здатна задати фундаментальний напрям дослідження особистості на основі багатосторонніх зв'язків з іншими парадигмами. Скажімо, вивчення особистості в *парадигмі культури* означає для нас такий розвиток культурної персонології, за якого вирішується завдання ємного обґрунтування ролі культури, з одного боку, в процесі наукового пізнання особистості, з другого – у перебігу її реального життєвого становлення.

У культурно-персонологічному контексті доречно поєднати багато культурних значень поняття “**особистість**”, що вказують на різні фундаментальні модуси існування особистісної реальності. Водночас можна реконструювати культурні значення складного терміна або імені “**персонологія**”, взятого для позначення психології особистості в неподільності її об'єкта, суб'єкта, змістів, методів, наукових продуктів і внесків. Так, відомо, що модус “*persona*” означає зовнішність, “видимість” людини, яку створюють, якої вимагають та очікують від її зовнішності і поведінки інші. Це – “маска”, яку одягає людина, знаючи, що вона, з одного боку, відповідає її намірам, з іншого – домаганням і думкам довілля, значущого для неї. Тому персону зорієнтована на зовнішнє життя, є комплексом свідомих функцій, зовнішньою особистістю, зовнішньою установкою, котра слугує адаптації і життєвому комфорту. Вона не тотожна індивідуальності і протилежна внутрішній, суб'єктивній установці, яка значною мірою несвідома, інтимна, унікальна. При ригідній персоні, котра не відповідає на зміни життєвих умов, людина може легко піддаватися впливу внутрішньої установки, що порушує ефективність її пристосування чи відкриває нові горизонти функціонування [8, с. 509].

З іншого, власне “суб'єктивного”, погляду, особистість володіє властивістю існувати лише у собі і тільки через саме себе, тобто бути власною сутністю, єдиною причиною і перспективою себе (модус “*per se*”). Підкреслюється її самодостатність, котра не перебуває ні в чому іншому, окрім себе, і даної собі тільки у самопізнанні, повно очищеному від впливу і присутності “зовнішнього”.

В екзистенціальному розумінні особистість постає в модусі “*per son*”, що означає індивідуальність людини, висхідну до духовних першооснов буття через звернення до себе у

пошуках істинного Я у взаємозв'язку і відносинах зі світом та з іншими людьми. “Під особистістю розуміється духовна сила, яка відкриває людину стосовно світу й водночас відмежовує її від світу і, таким чином, уможливорює унікальність та цілісність “Я” і “Ти”, що сутнісно характеризують буття особи” [1, с. 359].

При визначенні особистості як духовної індивідуальності слід звернутися до стародавнього російського поняття “лик”, що змістовно вказує на наймогутніший модус її існування, осмислений перш за все у сфері релігійної культури. Це – єдність духовного і тілесного; створена духом зовнішність; дух, котрий знайшов вираз назовні; натхненна зовнішність; особа, освітлена внутрішньою духовністю; тіло як символ духу і втілений дух.

У концептуальному просторі західної моделі персонології модус “persona” вказує на фізіономічні риси, зовні спричинені психологічні якості, типи і способи поведінки людини, на їх поширеність у суспільстві, на специфіку, схожість та ідентичність особистості у зіставленні з іншими навколишніми. “Особистість – це конкретна сукупність характеристик і прагнень, що зумовлюють ті загальні та індивідуальні особливості поведінкових проявів, які характеризуються стійкістю у часі і можуть бути пояснені... через аналіз біологічних і соціальних чинників, що впливають на актуальну ситуацію функціонування людини” [2, с. 21].

Особистість розглядається в модусі “персонального”, коли акцентується перехід людини від буття у світі і в собі до буття в іншій людині, що означає для останньої процес персоналізації або внутрішнє поєднання із впливовою особистістю. Людина стає особистістю як визнана і розвіткова значущість у внутрішньому світі іншої людини. Персональність – феномен визнання і розділення моєї особистості між мною та іншим. Персональним є те, що усвідомлено дійшло до мене від значущих людей і стало автентичним “моїм”, а також “мое”, втілене, не відчужене, себто те, що стало “своїм” для багатьох інших.

Слово “персона”, “особистість” у сучасному трактуванні терміна “персонологія” часто виражає синтез значень, розсіяних у тривалому часі і різних культурних просторах. Словним ядром змісту поняття “особистість” стає індивідуальна душевно-духовна сутність людини у її життєвому здійсненні, а також у даності й неприступності світу, іншим, собі.

Базовими моментами, що визначають повноту і цілісність персонологічного розуміння особистості, є її індивідуальне життя і свідомість, самопричинність і саморозвиток, самопізнання і самовираження, відношення і творчість, діалог і буття-в-Іншому, наявні зміни в бутті і подолання чужородності зовнішнього світу, автентичність і втіленість. Ці моменти закономірно розкриваються через розвиткові, суперечливі, розподільні і гармонізуючі стосунки усупільнених індивідів один з одним, утворюючи єдину модель “особистісного способу існування” людини.

Слово “логос” (“logos”) у терміні “персонологія” означає “рух-поступ до синтезу ідей, фактів, методів і практик”, що має відношення до культури пізнання особистості, до реалізації підходу, релевантного інтегральному характеру даної науки. Йдеться про поєднання значень категорії “пізнання”, віднайдених у процесі багатовікової культурної історії отримання людиною істини в Бозі, душі, мирі та самому собі. Ці значення зачіпають зміст і форму, способи і результати, логіку і смисл пізнання. “Логос” може означати одночасно пошук істинного знання і правдиве слово, феномен і закон, навчання і науку, логічний текст і смислову єдність, практичне випробування й оновлення буття.

У сфері персонології особистість і логос зв'язані різноманітними відносинами. Вони конституують особистість, котра пізнає і пізнається, де пізнання є авторським дослідженням і водночас персональним досвідом. Тому особистість постає як автор персонологічного знання і як його адресат, персонолог пізнає себе сам й обстежувану особистість, здійснює трансляцію буттєвих значень у діалозі з іншими особистостями. Зв'язки особистості і логосу зміцнюються і виявляють себе на перетині наукового пошуку і реальних життів дослідників і досліджуваних, змінюються під впливом перебігу конкретної персонологічної взаємодії.

У *персонологічній науці* логос постає як: а) набір учень і теорій, що сформувалися в історії становлення особистісно зорієнтованого пізнання; б) низкою авторських текстів, що відображають логіку організації внутрішнього і зовнішнього життя особистості, її відношень і “Я”; в) інтелектуальним інструментом, що дозволяє досягти відповідності знання і реальності в актах пізнання, прийняття, розуміння і зміни особистості; г) формою осмислення особистісних феноменів, властивос-

тей, дій; д) способом логічного і текстового надання особистісним явищам осмисленого і зв'язного вигляду; е) культурною формою, що породжує у пізнаваній особистості нові життєві стани і якості; є) концептуальним і практичним суголоссям особистостей в культурі як в індивідуальності вищого порядку.

У *житті особистості* логос може бути метою і суттю її пізнання, самопізнання і творчості, або ж набутих знанням про предмет, людину, власне “Я”. Він може полягати в розумовому розкритті таємниць “для всіх”, або в інтуїтивному відкритті смислу “для себе”; створюється самою особистістю, або береться нею від інших для прояснення; може бути голосом, почутим особистістю у собі чи артикульованим їй зі світу, виражений письмовим і усним текстами самої особистості чи переданий їй мовою інших. Логос породжує особистісні прозріння “в ім'я чого жити” й одкровення “як саме проживати своє життя”; він відтворює логіку ковітальних смислів особистості, дозволяючи їй “читати” власне життя у його реальності, в достовірності проживання. “Ось щось, що примушує мене сказати: “Так є насправді”. Це – логос, почутий мною” [3, с. 28]. Текст-логос як суголосся смислів – форма, що породжує нове знання про життя, дозволяючи звернутися до того, у що знання не проникає, а лишень викликає в особистості готовність змінювати себе, прагнучи “свого невідомого”. Логос як внутрішня логіка особистих смислів освітлює життя в унікальності його моментів, збираючи ці “точки сингулярності” у самототожне “Я”.

У персонології репрезентуються, інтерпретуються і моделюються діалектичні *зв'язки особистостей і логосу*, реалізовані в зустрічах, у “місці з'єднання” і в саморусі життів суб'єктів наукового пізнання. *По-перше*, персонолог-дослідник зберігає, примножує і систематизує ідеї і теорії, присвячені особистості, створює і транслює тексти про досліджуваних особистостей, розробляє техніку їх психологічної підтримки, винаходить і передає їм прийоми самопізнання і пошуку смислу. Тут відбувається зустріч особистостей з приводу коректного дослідження, наукового дискурсу, наукоємної практики і відповідних внесків у семантику персонального життя.

По-друге, звертаючись до особистості, котра вивчається, дослідник прагне збагатити її психологічні знання, поглибити феноменологічний досвід проживання, допомогти у рефлексії

і відкритті смислової “логіки Я”, розвинути здатність до діалогу, стимулювати пізнання життєвих відношень-ставлень до інших, своєї справи і до себе. Тут особистість зустрічається з особистістю у форматі взаєморозвивальних впливів і допомагальних стосунків у процесах персонологічного дослідження, консультування, психотерапії.

По-третє, персонолог у своїй дослідницькій і суто практичній діяльності вирішує завдання інтелектуального саморозвитку, рефлексії, створення творчого довкілля професійної самореалізації, вчинення за канонами совісті і нормами високої етики, зреалізування свого креативного потенціалу і втілення набутого досвіду у стосунках із близькими людьми і значущим оточенням. Особистість зустрічається із собою для розвитку своїх професійних позицій, відкриття нових можливостей “внутрішнього консультанта” і вдосконалення “практикування себе” у приватному житті.

По-четверте, дослідник, здійснюючи творчий пошук, занурюється в іншу особистість як об'єкт пізнання. Він присвячує себе її таємницям, живе її життям, віддаляється від себе, проникаючи в інші “Я”, скоює прорив в іншу реальність, дозволяє собі мислити і діяти у світлі логосу інших людей. Особистість під час зустрічі з іншою особистістю, поєднуючись з нею, набуває здатності бути “внутрішнім знавцем” її душевного світу.

По-п'яте, досліджувана особистість у досвіді персонологічної взаємодії набуває цінних для себе знань із сфери психології, наукові засоби самопізнання та інтерпретації ковітального повсякдення, нові форми відносин з іншими людьми. Вона опановує культурою “особистісного погляду” на колективне й індивідуальне життя, освоює персонологію як “культурне знаряддя” організації особистісного буття, стає активним транслятором персонологічних прийомів мислення, спілкування, рефлексії, поведінки в чинній культурі. Особистість формує перспективу зустрічей із безліччю особистостей на основі їх життєвої підтримки і культурної персоналізації.

Персонологічний погляд сфокусований на особистості її різних гносеологічних, онтологічних і культурних положеннях, позиціях, іпостасях. На відміну від більшості наук, зосереджених на певному об'єкті у його відносному протистоянні суб'єкту пізнання, персонологія утверджує збіг, єдність своїх об'єкта і суб'єкта, підкреслюючи їх взаємодію,

обопільний вплив, життєве здійснення завдяки один одному і буття один в одному. Відтак цей погляд належить особистості та обернутий на неї, коли та спроможна дивитися на себе і на іншого, впізнати себе під поглядом цього іншого і водночас допомогти йому зрозуміти свій погляд на нього. Загальне персонологічне уявлення поєднує особистостей, за якого обмінюючись поглядами, вони досягають порозуміння, недосяжного в іншому просторі міжлюдської взаємодії. Персонологія закономірно цікавиться віддаленою перспективою особистості та її позачасовим ідеалом, шукає і знаходить конкретну особистість як тему і реальність в культурі, науках про людину, рефлексуючи свій статус у загальному гуманітарному баченні буття.

Отже, персонологія володіє унікальним поглядом, котрий динамічно обіймає напрями “від”, “на”, “в”, “з”, “із”, “між”, “за” і “над” особистістю. Завдяки цьому, вона, за визначенням В.А. Петровського, є “наукою особистості” [4], тобто припускає співпадання, спільність, сприяння і співдослідження вченого і його “живого предмета”. В розгортці багатовекторних пізнавальних актів вона стає наукою “особистості – про особистість – для особистості – в ім’я особистості”.

У системі сучасних наук про людину персонологія прагне слідувати канонам чіткої організації рівнів і способів пізнання особистості, визначення їх взаємозв’язків і зворотності, переведення знання у розширений культурний контекст, розкриття відносин автора та адресатів знання, досягнення єдності теорії, емпіричного дослідження і практики повсякдення. Вона має складну, ієрархічну структуру, що охоплює на своєму першому рівні обширний простір різноманітних культурних джерел персонологічного пізнання; на другому – базові філософсько-психологічні категорії, ідеї, парадигми вивчення особистості, узагальнені у відповідну метатеорію чи “загальну персонологію” [4]; на третьому – співвіднесені між собою і поєднані психологічні теорії особистості, що релевантні характеру сучасного людського життя; на четвертому – дослідницькі, діагностичні, рефлексивні моделі особистості, зорієнтовані на розв’язання реальних проблем її індивідуального повсякдення; на п’ятому – моделі консультативної і психотерапевтичної взаємодії, засновані на загальній психології і психології розвитку, на теоріях діяльності, соціальної взаємодії,

відносин, діалогу і т. д.; на шостому – сукупність добре співвіднесених між собою консультативних і психотерапевтичних практик, які забезпечують багатопрофільний підхід до життєвої підтримки конкретної особистості; на сьомому – науково значущі особистісні факти, моделі індивідуальних випадків, феноменологічні моделі особистості тощо; на восьмому – моделі міждисциплінарної рефлексії, експертизи, супервізії і модерації персонологічних підходів, що спрямовані й на розповсюдження “особистісної культури” в суспільстві. Причому всі названі рівні пов’язані між собою відносинами релевантності, послідовної конкретизації, змістового та операційного заломлення.

Парадигма культури, що інтенсивно розвивається в персонології, дозволяє звернутися до безлічі джерел персонологічних даних: від апокрифа до взірців новітніх психологічних і літературних текстів. З’являється можливість співвіднести та об’єднати ідеї відомих концепцій особистості в новому культурному контексті. Скажімо, є підстави осмислити історію психології особистості як “культурогенез знань про неї”, відкрити нові зв’язки фундаментальної і прикладної психології особистості і перетворити їх у реальні сучасної культури. Перспективним видається поєднання парадигмальних настановлень культури і життя, по-перше, для виявлення культурних засобів пізнання індивідуального життя, по-друге, для вивчення і підтримки життєвої, ціннісно-творчої активності особистості у світі.

Персонологія як новітній формат психології особистості розвиває *принцип інтеграції* різних дослідницьких підходів, різноманітних стилів мислення, множинних інструментів пізнання, експліцитних та імпліцитних теорій, різних консультативних, психотерапевтичних, рефлексивних практик, що стосуються особистості. Інтеграція розуміється тут широко – як застосування в новій сфері, як задіяння в інший контекст, як об’єднання і синтез.

У програмі розвитку **методології культурної персонології** нами пропонується *метод персонологічної інтеграції культурного досвіду*. Йдеться про досвід, який склався в європейській історії на основі колективних та індивідуальних зусиль, спрямованих на створення і перетворення духовних цінностей. Вочевидь це – *шлях культуротворення*, втілений у текстах, образах, символах, відчуттях, ідеях і прозріннях, які розвивають

етичні, естетичні, екзистенційні та інтелектуальні вартості персоналізму. Вважаємо, що саме при зверненні до культури може здійснюватися пошук, підтвердження, узагальнення і конкретизація психологічного знання про особистість, уможливлуватиметься відкриття нових особистісних феноменів, розробка оригінальних наукових концепцій і моделей особистості, посилюватиметься вплив на персонологію філософської антропології і наук про культуру, виявлятимуться “практики особистості”, що пройшли повз увагу психологів.

У рамках розробки пропонованого методу ставиться проблема обґрунтування, застосування і рефлексії набору **способів** *персонологічної інтеграції культурного досвіду особистості*. До них відносимо:

1) використання текстових, образних, символічних матеріалів літератури і мистецтва, що критично повно відображають явища внутрішнього і зовнішнього життя особистості;

2) добування з культурних джерел нетривіальних, науково значущих “фактів особистості”, пов’язаних з якостями, типами, свідомістю, несвідомим, особливостями життя конкретних героїв та авторів; причому критерієм персонологічної значущості фактів тут є їх високий потенціал для постановки нових проблем дослідження особистості;

3) побудова моделей особистості шляхом синтезу положень тих філософських і психологічних концепцій, які засновані на реалізації культурних передумов пізнання особистості і змістовно співвідносять “особистісне”, “життєве” і “культурне”; передусім це концепції З. Фрейда, К.Г. Юнга, О. Шпенглера, Е. Муньє, М.М. Бахтіна, С.Л. Рубінштейна, М. Фуко, М.К. Мамардашвілі, В.А. Роменця та ін.;

4) побудова моделей “Я” творців культури на основі їх рефлексивних текстів і синтез даних моделей з метою обґрунтування суб’єктивного початку індивідуального життя і творчості; авторами таких персонологічно цінних текстів є М. Аврелій, А. Августин, П. Абеляр, Б. Челліні, Ф. Петрарка, Ж-Ж. Руссо, Л.М. Толстой, М.О. Бердяєв, К.Г. Юнг, С. Далі та ін.;

5) відтворення культурно-історичної динаміки персоналістичних ідей, що відображає “сходження європейської думки до особистості”; побудова й узагальнення моделей, що релевантні різним культурним епохам і містять як специфічні, так і транспективні характеристики особистості; розробка на цих засадах *концепції культурно-психологічного потенціалу сучасної особистості*;

6) експлікацію з наукових і літературних джерел параметрів ціннісно-культурної ідентичності та унікальності особистості, пов’язаної з тілесністю, статтю, здібностями, діяльністю, життєвими відносинами до світу і ставленнями до себе; дані параметри, за умови їх введення в технології освіти, виховання і самопізнання, спрямовуватимуть особистість у її становленні повноцінною людиною культури;

7) створення особистісних психопрактик з урахуванням кращих історичних традицій підтримки людини людиною, із залученням багатоманітних культурних засобів, зі постановкою екзистенціального завдання розвитку внутрішніх зв’язків особистості з культурою.

Розробка і застосування вказаних способів зорієнтовані на поглиблення та поєднання відомих і нових підходів до розв’язання ключових проблем вивчення особистості шляхом звернення до культури. Зокрема, це можуть бути проблеми, пов’язані з розвитком “*персонології життя*” [7], здолання яких вимагає творчого синтезу парадигм культури і життя у сфері загальної персонології. Тут вбачаємо можливість перетину обстоюваної нами концепції з дослідницькою лінією В.А. Роменця. Адже у його моделі психології вчинку багато разів підкреслюється долученість внутрішнього і зовнішнього планів учинкової активності в цілісний життєвий процес, приналежність акту вчинення до провідних, у тому числі й до суперечливих, моментів життя, неподільний зв’язок походження, перебігу, адресації і післядії вчинку з живою людиною-особистістю. “Вчинок пов’язується із суперечністю ситуації, боротьбою мотивів і потребою вибору, зі встановленням певного життєвого відношення між метою і засобами дії, і все це за умови, що такою метою і таким засобом є ... жива людина” [5, с. 382].

Згідно з концепцією Володимира Андрійовича, культурно-історична динаміка, культурні обставини і культурна репрезентація людського життя особливо яскраво висвітлюють різноманітні аспекти відносин, учинків і дій індивіда, котрий скоює творчий прорив до себе, своєї неповторності, індивідуальності. “Всі закони психічної діяльності завершуються у принципі індивідуалізації і своєрідності, що в людини набуває щонайвищого виразу в творчій життєдіяльності. Осягнути цю *творчу індивідуальність* в історичному та індивідуальному розвитку людини і є головне завдання психології” [5, с. 396].

Проблеми персонології життя, які можуть бути розв'язані методом інтеграції культурного досвіду, доречно подати відповідно до змістовної структури даного напрямку персонологічної науки. Тоді вони вибудуються у такий континуум:

- виявлення культурної динаміки визначень того, що таке життя у філософських, психологічних, імпліцитних концепціях особистості;
- реконструкція культурогенезу знань про фундаментальні зв'язки особистості з життям та їх синтез у сучасному культурному контексті;
- застосування культурного досвіду в осмисленні простору і часу індивідуального життя людини як особистості;
- герменевтика суб'єкта індивідуального життя в культурній транспективі;
- визначення потенціалу розвитку і творчих можливостей конкретних психічних і практичних форм індивідуального життя особистості на засадах вивчення процесів і продуктів культуротворення;
- побудова культурно-психологічних моделей життєвих відносин особистості у їх архітектоніці, ціннісно-смісловій спрямованості, приналежності “Я”, трансляції іншому, наявності у “Я” та в іншому;
- виявлення культурно-історичної динаміки моделей життєвої ситуації і значущої життєвої події особистості як моментів саморуху і суб'єктивного спричинення життя;
- герменевтика культурної історії ставлення до себе, самопізнання, практикування себе, самоформування в контексті індивідуального життя, його конкретних ситуацій і подій;
- вивчення культурної генези і потенціалу складових особистісного відтворення й оновлення життя – переживання і враження, вчинку і дії, феномена самосвідомості і творчого акту;
- експлікація та узагальнення культурних моделей життєвого шляху, життєвої історії, життєвої рефлексії, “шляхів до себе” особистості; систематизація культурних засобів пізнання і самопізнання її індивідуального життєздійснення;
- обґрунтування концепцій особистості як автора, провідника й адресата культури, котрі відбулися у процесі життя; виявлення форм і способів індивідуальної діяльності особистості, що відтворює і створює культуру;
- продукування моделей культурної продуктивності, культурного втілення і культурної присутності особистості-в-іншому;
- створення концепції культурного продовження життя у просторі та часі шляхом

виходу за межі прижиттєвих подій культуротворчості особистості.

Завершуючи цей текст як фрагментарний діалог з Володимиром Андрійовичем Роменцем зауважимо, що його буття-в-психології і -в-культурі стає все більш відчутним. Це відбувається внаслідок зростання його авторських впливів на внутрішній пошук, творче “Я”, тексти і практики безлічі психологів. До них перш за все відносяться ті, хто у світі психології шукає можливість зберігати, створювати і трансляти культуру у її найкращих матеріальних і духовних взірцях.

1. Лэнгле А. Персональный экзистенциальный анализ // Психология индивидуальности: новые модели и концепции / Под ред. Е.Б. Старовойтенко, В.Д. Шадрикова. – М.: МПСИ, 2009. – С. 356–382.
2. Мадди С. Теории личности: сравнительный анализ. – СПб.: Речь, 2002. – 542 с.
3. Мамардашвили М.К. Психологическая топология пути. – СПб.: РХГИ, 1997. – 378 с.
4. Петровский В.А. Общая персонология: наука личности // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. – Самара, 2003. – С. 20–30.
5. Роменец В.А. Поступковая природа психического и предмет психологии // Предмет и метод психологии / Под ред. Е.Б. Старовойтенко. – М.: Академический проект, 2005. – С. 379–398.
6. Старовойтенко Е.Б. Культурная психология личности. – М.: Академический проект, 2007. – 308 с.
7. Старовойтенко Е.Б. Модель персонологии в парадигме “жизни” // Мир психологии. – 2010. – №1. – С. 157–173.
8. Юнг К.Г. Психологические типы. – М.-СПб.: Ювента; Прогресс, 1995. – 716 с.

АНОТАЦІЯ

Старовойтенко Олена Борисівна.

Від ідей В.А. Роменця до культурної персонології.

Глибоко історичне розуміння культурної психіки, ідея герменевтики психічного, культурно зорієнтована історія психології, парадигмальне осмислення *категорії вчинку*, концепція творчої індивідуальності та інші уявлення, епістемі і концепти В.А. Роменця є евристичними в багатьох теоретичних аспектах і психологічних упредметненнях. Це знаходить яскраве підтвердження в обстоюваній автором статті *культурної персонології* з її методом персонологічної інтеграції культурного досвіду, категоріями “культура” і “життя”, модусами “persona” і “per se”, діалектикою особистості і логосу, психологічним моделюванням способів синтезу досвіду і психокультурного зреалізування потенціалу особистості.

Ключові слова: В.А. Роменець, історія психології, культурогенез, категорія “вчинок”, культурна персонологія, особистість, персонологічний поворот у психології, парадигма синтезу у просторі персонології, персонологічна модель особистісного способу існу-

вання людини, логос, метод персонологічної інтеграції культурного досвіду, модель психології вчинку, творча індивідуальність.

АННОТАЦІЯ

Старовойтенко Елена Борисовна.

От идей В.А. Роменца к культурной персонологии.

Глубоко историческое понимание психики, идея герменевтики психического, культурно-ориентированная история психологии, парадигмальное осмысление категории поступка, концепция творческой индивидуальности и другие представления, эпистемы и концепты В.А. Роменца являются эвристическими во многих теоретических аспектах и психологических опредмечиваниях. Это находит яркое подтверждение в отстаиваемой автором статьи культурной персонологии с ее методом персонологической интеграции культурного опыта, категориями “культура” и “жизнь”, модусами “persona” и “per se”, диалектикой личности и логоса, психологическим моделированием способов синтеза опыта и психокультурной реализации потенциала личности.

Ключевые слова: В.А. Роменец, история психология, культурогенез, категория “поступок”, культурная персонология, личность, персонологический поворот в психологии, парадигма синтеза в пространстве персонологии, персонологическая модель личностного способа существования человека, логос, метод персонологической интеграции культурного опыта, модель психологии поступка, творческая индивидуальность.

ANNOTATION

Starovoytenko Elena.

From Ideas of V. Romenets' to Cultural Personology.

Deep historical understanding of psychics, idea of hermeneutics of mental, culturally oriented history of psychology, paradigmatical comprehension of action, conception of creative individuality and other notions, epistemes and concepts of V. Romenets' are heuristic in many theoretical aspects and psychological embodiments. It finds its vivid acknowledgement in cultural personology, offered by the author of the article, with its method of personological integration of cultural experience, categories of “culture” and “life”, moduses “persona” and “per se”, dialectics of a personality and logos, psychological simulation of the ways of synthesis of experience and psycho-cultural realization of a personality's potential.

Key words: V. Romenets', history of psychology, culture-genesis, category “action”, cultural personology, personality, personological turning point in psychology, paradigm of synthesis in the space of personology, personological model of personal way of human existence, logos, method of personological integration of cultural experience, model of psychological action, creative individuality.

Переклад з російської професора Анатолія В. ФУРМАНА.

Надійшла до редакції 15.05.2012.

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

Тащенко А.Ю.

Тащенко А.Ю.

Культурні коди (Частина 1). Аудіальна та візуальна репрезентація соціальних статусів : Монографія. — К.: Видавництво ДУІКТ, 2011. — 270 с.

КУЛЬТУРНІ КОДИ
(частина 1)
Аудіальна та візуальна репрезентація
соціальних статусів

Монографія присвячена дослідженню культурних кодів як засобів вияву соціальних статусів у процесі соціогенезу, здійсненого в межах соціології мови. Запит на монографію за такою темою випливає з того, що в сучасних соціальних комунікаціях на лідерські позиції почали виходити комерційні програмісти розуму і свідомості, а пересічні громадяни, за умови прогалин у справі системних пошуків і розробки теорій щодо культурних кодів, стають заручниками тотальних маніпуляцій і не здатні ефективно протидіяти їм. Запропонована авторська версія теоретичної реконструкції еволюції засобів кодування соціальних статусів і становлення суспільств, обґрунтована наявністю культурних кодів соціальних статусів у міфах (на прикладі статево-гендерних атрибутів) та у літературних текстах.

КИЇВ – 2011